

Taliándörög
Római katolikus templom
(Szűz Mária Neve)

Törzsszám: 5343
Helyrajzi szám: 77

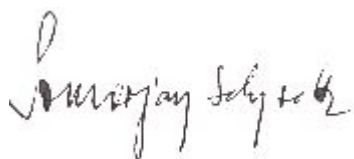
Építéstörténeti dokumentáció
és
értékleltár

Balatonalmádi - Káptalanfüred
2020. november

Tartalomjegyzék

1. A kutatás tárgya
2. Az épület leírása
  - 2.1. Jellem
  - 2.2. Homlokzat
  - 2.3. Épületbelső
  - 2.4. Értékleltár
3. Az épület a szakirodalomban
4. Források
5. Építéstörténet
6. Források és irodalom
7. Örökségvédelmi javaslatok
  - 7.1. Összefoglaló értékelés
  - 7.2. Kutatási javaslat
  - 7.3. Megőrzésre és fenntartásra vonatkozó javaslatok
8. Képtáblák

Készítette:

Somorjay Sélysette
művészettörténész
nyilvántartási szám: 21-0209

1. A kutatás tárgya

Az építéstörténeti dokumentáció és értékleltár Gyarmati Tamás építész (KD Mérnöki Iroda Kft. Veszprém) megbízásából, az épületegyüttes tervezett felújítása kapcsán, a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet követelményeinek megfelelően készült.

2. Az épület leírása

2.1. Jellege

A település főutcája fölött dombon álló, részben körítőfallal övezett, keletelt templom törtvonalú sisakkal fedett homlokzati toronnyal, északi oldalán sekrestyével és kápolnával, déli oldalán bejárati előcsarnokkal.

2.2. Homlokzatok

Nyugati homlokzat

Nyugati homlokzata háromtengelyes a középső tengely előtt emelkedő toronnyal, a szélső tengelyekben oromfalszakaszokkal.

A homlokzaton alul magas, szürke, höbörcsös lábazati sáv húzódik. E fölött a falsíkot (a rézsús oromzat vonalát követően) meszelt-simított falsávok keretezik, a falsíkot magát világos, höbörcsös vakolat borítja. Az oromzat vízszintes párkány szakaszán egy-egy zömök kőváza áll rézsús talapzaton, gúla alakú, gombban végződő fedéllel.

(Torony)

A toronyon alul magas szürke lábazat fut körbe, háromszintes, a szintekete párkány választja el egymástól: az alsó és középső szint között egy negyedhoronyból és fedlemezéből álló, a középső és felső szint között egyszerű sávpárkány.

Nyugati homlokzatát az alsó szinten kisméretű egyeneszáródású ablak, a középső szinten álló ovális formájú, a harangszinten (mind a négy oldalon) félköríves nyílás töri át. A két alsónak nincs kerete és nincs szerkezete; a harangszinti nyílást válltagos szalagkeret övezi kötény- és szemöldökdísszel és hangvető lamellával vannak felszerelve.

A torony déli homlokzatának kialakítása annyiban tér el a nyugatiétól, hogy alsó szintjén szalagkeretes, szerkezet nélküli nyílás visz a torony aljába, amelyet újabb behúzható vasrács zár.

Északi homlokzatának két alsó szintjén nincs nyílás.

A falak architektonikus tagolása megegyezik a Ny-i homlokzaton leírttal.

Déli homlokzat

A déli homlokzat két közel azonos hosszú szakaszra oszlik: nyugaton a háromtengelyes hajó, keleten a kéttengelyes szentély szakaszra. Mindkét szakaszt 2-2 szegmensíves ablak töri át, a hajó két ablaka között nyílik a bejárat, előtte oromzatos előcsarnokkal.

A homlokzattagolás megegyezik a nyugati homlokzaton leírttal, a nyílásokat egyszerű szalagkeret övezi.

(Előcsarnok)

Az előcsarnok nyugati oldalát egy széles gerenda áthidalású nyílás töri át, kétoldalt sokszorososan golyvázott pillérköteggel, amely az áthidalás háromrészes párkányát hordja. A keleti és a nyugati homlokzat hajó melletti végében egy-egy hasonlóan tagolt pilaszter áll. Az oromzatot egyetlen félköríves mélyített tükör tölti ki. A falakat fehér, simított meszelés borítja.

Keleti homlokzat

A szentély egyenes záródása képezi a keleti homlokzatot, amelynek látványában a sekrestye és a kápolna keleti fala is megjelenik. A homlokzatot nyílás nem töri át, a falsíkok tagolása megegyezik a korábban leírtakéval.

Északi homlokzat

Az északi homlokzaton nyílás nincs, de itt csatlakozik a templom tömegéhez a sekrestye és az észak-déli hossz tengelyű kápolna. A falsíkok tagolása megegyezik a korábban leírt homlokzattagolással.

(Sekrestye)

A templomhajó északi és az északi kápolna keleti homlokzati falához csatlakozó, félnyereg tetővel fedett épület az északi oldalon nyíló egyeneszáródású ablakkal és fölötté délre álló axisú padlásablakkal.

A homlokzattagolás nagyvonalakban követi a hajóét, a simított falsáv a keleti oldalon csak a lábázat fölött és a homlokzat északi végén van meg; az északi oldalon azonban a lábázat fölött hiányzik ellenben a párkány alatt megjelenik.

(Kápolna)

A kápolna a nyolcszög három oldalával záródó, nyeregtetővel, a szentélyzáródás fölött sátoztetővel fedett épület a nyugati homlokzat középtengelyében nyíló egyetlen, a hajóablakokéval megegyező formájú ablakkal. A homlokzattagolás és nyíláskeretezése megegyezik a többi homlokzaton leírttal.

2.3. Épületbelső

Hajó és szentély

A hajó három boltszakaszos, a szentély a hajónál valamivel keskenyebb, két csehsüvegboltozatos térből („szentély kórus”) és kosáríves lezárású apszisból áll. A szentély keleti boltszakasza egy lépcsőfokkal megemelt, ma ez a tér tölti be a szentély liturgikus funkcióját. A sekrestye a „kórus” nyugati boltszakaszából nyílik az északi oldalon.

A hajót és a szentélyt diadalív választja el egymástól.

A hajó nyugati boltszakasza alatt két pilléren nyugvó falazott orgonakarzat áll. A karzat alja három szakaszos, a déli szakaszban elhúzott lépcsőkar vezet a karzat szintre, beton fokokkal. A középső szakasz előtt faszerkezetű két oszloppal alátámasztott bővítésen áll az orgona.

A tér délről az előcsarnokból egy nagyobb, kétszárnyú ajtón keresztül, a nyugati oldalon a toronyaljából egy kisebb, egyszárnyú ajtón át közelíthető meg. A déli oldalon boltszakaszonként (a hajó középső boltszakaszát kivéve, amely az előcsarnok tengelyében áll) egy-egy ablak nyílik.

Az északi oldalon a középső boltszakasz teljes szélességében nyíló íves záródású (fémszerkezetű üvegfalal utóbb lerekesztett) nyílás köti össze a hajót az északon csatlakozó kápolnával.

A hajó és a szentély teljes falfelületén falkép kutatási szondák nyílnak, amelyek a teljes térre kiterjedő késő-barokk festést tártak fel.

Sekrestye

Egy csehsüvegboltozattal, a kápolna irányában dongaboltozattal fedett tér a szentélybe és a kápolnába nyíló ajtóval és keletre néző ablakkal, a diadalív pillére mögött a szószékre vezető fa lépcsővel.

Kápolna

Csehsüvegboltozattal fedett a templomhajóhoz egyetlen nagy eredetileg nyitott íves nyílással csatlakozó tér, a sekrestyébe vezető ajtóval és az északi falban nyíló ablakkal. Szentélyzáródása megtört kosárív.

Előcsarnok

Délfelé nyitott, síkmennyezetes tér.

Torony alja

A torony aljának nyugati és északi falát egy-egy fülke tagolja. Három magas, fával burkolt lépcsőfok vezet a torony mélyebben fekvő szintjére.

2.4. Értékleltár

A. AZONOSÍTÓ ADATOK

1. Helyszín megnevezése: Szűz Mária Neve római katolikus templom
2. Csetény; Veszprém-megye
3. Cím: Kossuth utca 30.
4. Helyrajzi szám: 77
5. EOVSZ 537531 182683, WGS84/GPS 46.978779, 17.56912
6. Műemléki törzsszám: 5343; nyilvántartási azonosítója 10 466;
7. Adatfelvevő neve, elérhetősége: Somorjay Sélysette, somorjay.s@gmail.com;
8. Adatfelvétel dátuma: 2020. október 31.

B. ÉPÜLET/ÉPÍTMÉNY

1. ÉPÜLET/ÉPÍTMÉNY ALAPADATAI

- 1.1-3: építmény / épület / közösségi épület / szakrális épület / keresztény templom
- 1.4. Jellemző stílus: késő barokk
- 1.5. Jellemző datálás: 1791/1792
- 1.6. Eszmei értékek: 14. századi épületmaradványokat és magas minőségű késő-barokk kifestést rejtő épület.
- 1.7. Jelentőség: Az újabb kutatások fényében a középkori építészet és a barokk falképfestészet tárgyát eddig ismeretlen és feldolgozatlan anyaggal gazdagító műemlék.
- 1.8. További védelem: régészeti védelem, azonosító: 9373

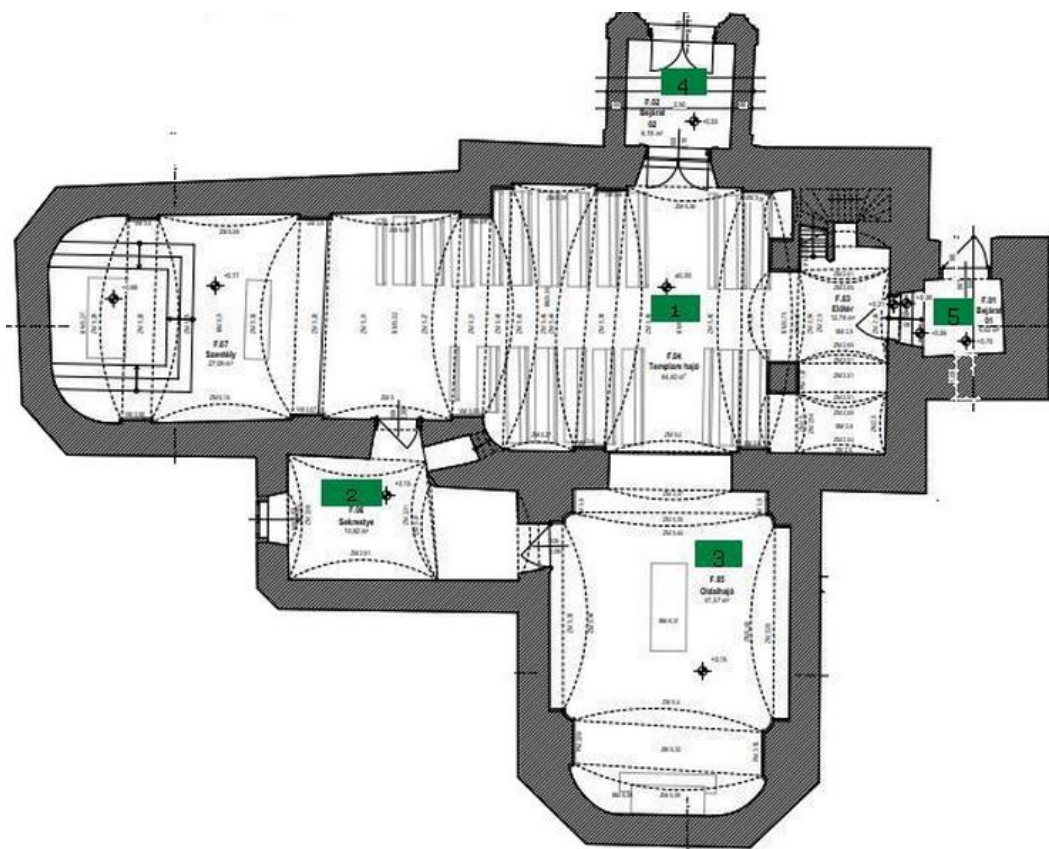
2. A HOMLOKZATKÉPZÉS ÉS A DÍSZÍTMÉNYEK ANYAGAI, SZERKEZETEI

- 2.1. Előépítmény: déli oldalon előcsarnok

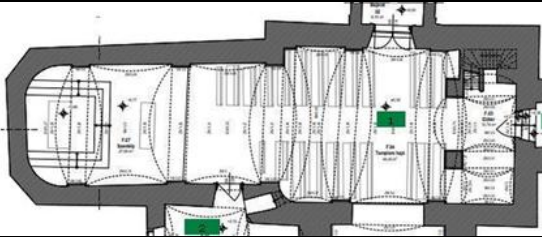
2.2. Hajó és szentély: höbörcsös vakolat simított falsávokkal és nyíláskeretekkel, fehérre meszelve; torony és előépítmény: simított vakolat fehérre meszelve

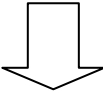
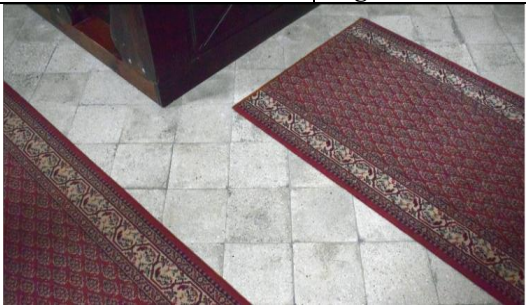
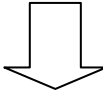

2.3. Nyeregtető, palafedéssel; toronysisak fémlappal borítva

3. VÉDETT MŰEMLÉKI ÉRTÉKEK ADATLAPJA

Az épület alaprajza az egyes térrészek számozásával

1. Hajó és szentély				
Alaprajz				
A tér leírása	2.3. Épületbelső			
	Megnevezés	Leírás	Kép	Örökségvédelmi megjegyzés
Térlehatárolás				
Oldalfalak		Falpillérekkel tagolt falsíkok, meszelés alatt részben feltárt késő-barokk falképekkel.	8. Képtáblák	A falképek restaurálása javasolt.

1. Hajó és szentély				
Mennyezet		Hevederekkel tagolt csehsüveg boltozat, meszelés alatt részben feltárt késő-barokk falképekkel.	8. Képtáblák	A falképek restaurálása javasolt.
Padozat	Hajó és szentély	20x20-as cementlap burkolat.		Megtartható, vagy cserélhető. Csere csak kutatói megfigyelés mellett végezhető.
				
	Hajó K-i és Ny-i boltszakaszán a padok alatt	Cement		Megtartható, vagy cserélhető. Csere csak kutatói megfigyelés mellett végezhető.
				
Nyílászárók				
ajtók	D-i kapu	2.4. Elemek részletes leírása	u. o.	Vasalatokkal együtt megtartandó
	Ny-i ajtó	2.4. Elemek részletes leírása	u. o.	Vasalatokkal együtt megtartható, javítandó.
	Sekrestye ajtó	2.4. Elemek részletes leírása 1. típus	u. o.	Vasalatokkal együtt megtartandó
ablakok	1. típus	2.4. Elemek részletes leírása	u. o.	Vasalatokkal együtt megtartandó
Egyéb				

1. Hajó és szentély			
Tartozékok	Főoltár	<p>Koporsó alakú stipesz, a menzán négyzetes tabernákulum szekrény, amelynek két oldalát egyszerű pilaszterek szegélyezik. Az ajtót félkörív díszíti az ívmezőben egy-egy levélmotívummal, az ajtón vimpergás fülke szent alakjával. A tabernákulumot kockafejezetes oszlopokon nyugvó áttört ívsor fogja közre, amelyet a három-három nyílás fölött húzódó egyrészes párkány zár le. Fa, fehér, aranyozott. 1911.</p>	Megtartandó, restaurálandó
			
	Oltárkép		Megtartandó, restaurálandó

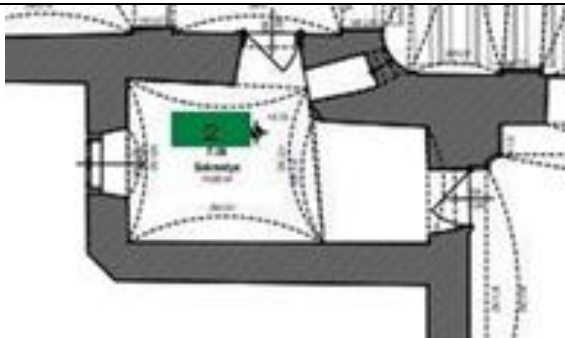

1. Hajó és szentély		
		<p>Maria Immaculata ábrázolás félköríves, gyöngysorral díszített keretben. Mária liliommal a kezében a földgolyóra fonódó, szájában almát tartó kígyó fejére tapos. Lábánál és fejénél egy-egy angyal kíséri, feje fölött Mária monogram. A keret festett, aranyozott. Barokk, 1790-es évek.</p>
	Szószerék	
		<p>Megtartandó, restaurálandó</p>
		<p>A szószerék a hajó északi fala és a diadalív csatlakozásánál függ, feljárata a sekrestyéből nyílik. A szószerék hátfalát kannelúrozott törzsű kockafejezetes pilaszterek szegélyezik, köztük nyílik a félköríves szószerék ajtó. Ívmezejének lezárásában közepén két aranyozott fesztón függ, köztük triglifes párkány szakasz.</p>

1. Hajó és szentély			
		A szószékkorona párkányát a homlokoldalon trófea módjára elrendezett törvénytábla és Evangélium feliratú nyitott könyv díszíti, fölötté talapzaton váza.	
			
		A hangvetőn kék háttér előtt Szentlélek galamb. Fa, festett, aranyozott. Késő barokk, 1790-es évek.	
	Padok	A leckeoldalon 11, evangéliumi oldalon 9 padsorcsigavonalakból szerkesztett és volutával lezárt oldallappal, az első sor előtt sima, tagolatlan előlappal. Az evangéliumi oldalon az előlaphoz közvetlenül csatlakozik egy rövidebb pad vésett táblás előlappal, a táblában átlósan metszett mezővel. Fa, faragott, barokk, 18. sz. vége; javított, alul újabb összekötő gerendával.	Megtartandó, restaurálandó valamennyi
			
		Az evangéliumi oldalon az előlaphoz közvetlenül csatlakozik egy rövidebb pad vésett táblás előlappal, a táblában átlósan metszett mezővel.	

1. Hajó és szentély			
			
	Orgona		Az orgona műemléki értékének megállapításához javasolt orgona szakértő bevonása. Bővítése, átalakítása, vagy áthelyezése előtt orgonaszakértői véleményt kell készíttetni.
			
Felszerelés	Örök-mécses	Ovális, szalaggal és fesztonnal díszített faltárcsa 'S' formájú, akantuszlevelet formázó karral. Fém, neobarokk, 1960 k.	Megtartása javasolt

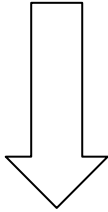
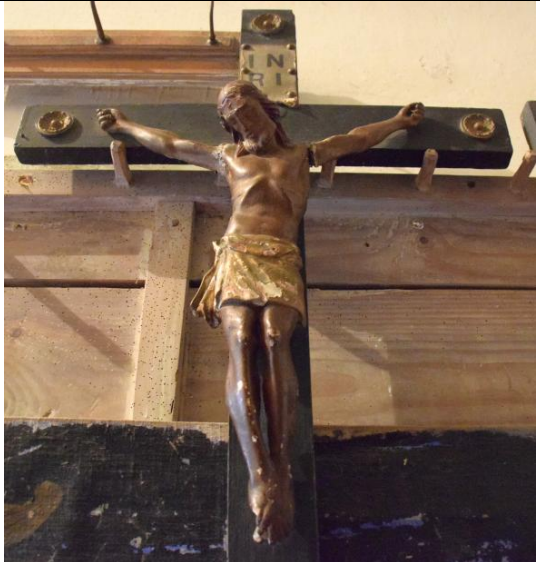
1. Hajó és szentély

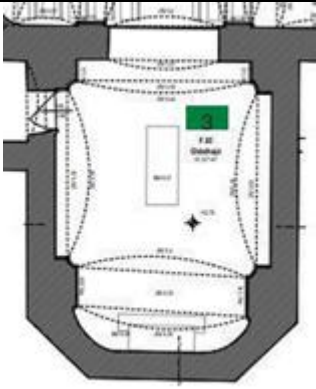
				
	<p>Falikar</p> <p>6 db párban elhelyezve a didalíven, a szentély boltszakaszait elválasztó ill. a hajó K-i és középső boltszakasz közötti pilaszter páron.</p>	<p>Ovális, szalaggal és fesztonnal díszített faltárcsa, két felfelé és egy lefelé irányuló izzó tartó karral, a karokon stilizált akantusz dísszel. Fém, neobarokk, 1960 k.</p>		<p>Megtartása javasolt.</p>
	<p>Stáció képek</p> <p>A D-i oldalon öt, az É-i oldalon 9 jelenet.</p>	<p>Törtvonalú oromzattal és kereszttel koronázott fa keretbe foglalt színes nyomatok felirattal. A felirat és a nyomat pálca kerete aranyozott.</p>		<p>Megtartása javasolt</p>

2. Sekrestye				
Alaprajz	↓ É			
A tér leírása	2.3. Épületbelső			
	Megnevezés	Leírás	Kép	Örökségvédelmi megjegyzés
Térlehatárolás				
Oldalfalak		Tagolatlan meszelt falsíkok.	8. képtáblák	
Mennyezet		Csehsüveg és dongaboltozat, meszelt.	8. képtáblák	
Padozat		Kelheimi lap, 40x40 cm		Megtartandó
				
Nyílászárók				
ajtók	D-i falban: 1. típus	2.4. Elemek részletes leírása Ajtók 1. típus	u. o.	Vasalatokkal együtt megtartandó
	Ny-i falban: 1. típus	2.4. Elemek részletes leírása Ajtók 1. típus	u. o.	Vasalatokkal együtt megtartandó
ablakok	2. típus	2.4. Elemek részletes leírása Ablakok 2. típus	u. o.	Vasalatokkal együtt megtartandó
Egyéb				
Tartozékok	sekrestye -szekrény	Tabernákulum szekrény alul három fiókkal, felső, törtvonalú parkánnal záródó részén három szekrénnel. A középső ajtó vésett táblás, a tábla fönt íves záródású, alul ívesen visszametszett. A szekrények kulccsal zárhatók, a kulcslyukat fémlemez címer övezi, amely fönt és lent hármaskarú szétnyílik. A szárnyak kettős cseppben végződő hüvelyes pánton függenek.		Megtartandó, restaurálandó

2. Sekrestye

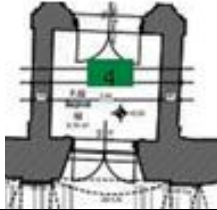

		
	A szekrény pántja és címerpajzsa.	
		<p>A fiókokat két-két fekvő téglalap formájú vésett tábla tagolja. Ezeket volutában végződő pálcák keretezik, a rövid oldalon kagylódísszel. A táblák közepmezéjére szerelték az ovális húzó fogantyúkat, a címerpajzs aszimmetrikus levélmotívum. A fiókok ugyancsak kulccsal zárhatók, kialakításuk megegyezik a szekrénynél leírttal.</p> <p>Fa, faragott, késő-barokk, 18. sz. vége.</p>

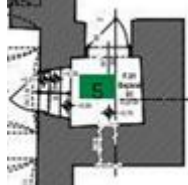
2. Sekrestye				
	A fiók vésett táblája és húzója.			
	Körme- neti kereszt	Feszület a kereszt szárvégződéseibe n rozettával, közepén INRI felirattal korpusszal. Fa, festett, aranyozott. Késő-barokk, 19. sz. eleje.		Megtartandó, restaurálendő
				

3. Kápolna				
Alaprajz				
A tér leírása	2.3. Épületbelső			
	Megnevezés	Leírás	Kép	Örökségvédelmi megjegyzés
Térlehatárolás				

3. Kápolna				
Oldalfalak		Meszelés alatt részben feltárt késő-barokk falképekkel.	-----	A falképek restaurálása javasolt.
Mennyezet		Meszelés alatt részben feltárt késő-barokk falképekkel.	-----	A falképek restaurálása javasolt.
Padozat		Kelheimi lap, 40x40 cm (a sekrestyéből áthúzódo burkolat).	mint 2. sz. tér padozata	Megtartandó.
Nyílászárók				
ajtók	K-i fal	2. sz. tér Ny-i fal	2.4. Elemek részletes leírása Ajtók 1. típus	Megtartandó
ablakok	1. típus	2.4. Elemek részletes leírása	u. o.	Vasalatokkal együtt megtartandó
Egyéb				
	Úrkoporsó			
	Sírkő	Dörögdi Pál és felesége sírköve. Bazalt 205x83x31 cm. Proveniencia: Szt. András templom 1975 Letét, Laczkó Dezső Múzeum	 Sírkő részlete	Megtartandó.
	Keresztelő kút 1	Nagyméretű kút az oldalán szalagfonattal. Vörös homokkő		Helyben megőrzendő
				

3. Kápolna				
	Keresztelő kút (?) 2			Eredete tisztázandó, megfelelően elhelyezendő.

4. Déli előcsarnok				
Alaprajz				
A tér leírása	2.3. Épületbelső			
	Megnevezés	Leírás	Kép	Örökségvédelmi megjegyzés
Térlehatárolás				
Oldalfalak		Tagolatlan, meszelt		
Mennyezet		síkfödém, meszelt		
Padozat		simított betonpadló		
Nyílászárók				
ajtók	Templom D-i kapuja	1. sz. tér D-i kapu	2.4. Elemek részletes leírása	Vasalatokkal együtt megtartandó
ablakok	-----			

5. Torony alja				
Alaprajz				

A tér leírása	2.3. Épületbelső			
	Megnevezés	Leírás	Kép	Örökségvédelmi megjegyzés
Térlehatárolás				
Oldalfalak		Fülkével bővített sima, meszelt falak	-----	
Mennyezet		csehsüveg boltozat, meszelt	-----	
Padozat		simított beton padló	-----	
Nyílászárók				
ajtók	Templom Ny-i ajtaja	1. sz. tér Ny-i ajtó.	2.4. Elemek részletes leírása	Vasalatokkal együtt megtartható, javítandó.
ablakok	-----			

3.1 AZ ELEMÉK RÉSZLETES LEÍRÁSA

Nyílászárók

Ajtók

1.

Déli kapu

LEÍRÁS: Egyrétegű, kétszárnyú, befelé nyíló ajtó, szárnyanként két-két vésett táblával. A táblákat $\frac{3}{4}$ pálca keretezi, enyhe rézsű vezet a kétrétegű középmezőhöz. Az alsó réteg négyzetes, a felső réteg sarkai visszametszésről indított negyedkörívben végződnek.

Fa, barnára mázolva.

Pánt: 'S' alakú sarokpánt szegecsekkel rögzítve, 44 cm. Négy darab.

Vasalat: Konzolos sarokvasak. Négy darab.

Kilincs: 'S' alakú, levélben végződő kilincs (14 cm). A címer áttört, hullámzó kontúrú lemez, amely magában foglalja a kulcslyukat is. Középen kiszélesedik, alul keskenyebb, fölül szélesebb stilizált levél formában végződik. Mind a két ajtószárnyon megtalálható. Magassága 12 cm.

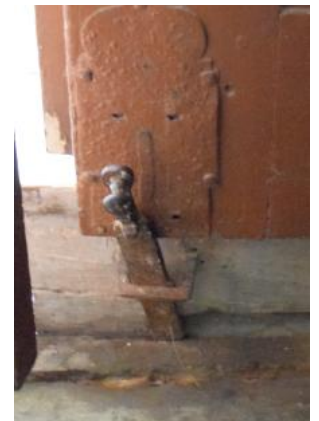
Zár: Egyszerű dobozzárral (11x21 cm)

Húzó: Kétrétegű tárcsa alakú húzó közepén gombbal. Átmérő: 8 cm.

DATÁLÁS: 1790 k.

KÉPEK:

2. Nyugati ajtó

LEÍRÁS: Egyrétegű, egyszárnyú, befelé nyíló ajtó, négy vésett táblával. A táblákat $\frac{3}{4}$ pálca keretezi, a hajó felőli oldalon mezők nélkül, a Ny-i, toronyalj felőli oldalon a

Déli kapunál leírt rézsúvel és mezőkkel. A szárnyat két hevederpánt tartja, amelyek a fa tokra szerelt sarokvasasakon függnék és a táblák síkjába hajlítottak. Ez másodlagos felhasználásra utal, mint ahogyan a zár helyett alkalmazott tolóretesz alatt látható korábbi szerkezet lenyomata is.

Fa, barnára mázolva.

Pánt: Szív alakban végződő hevederpánt a hosszanti szakaszon négy, a felfüggesztésnél három szegeccsel rögzítve. 60 cm.

Retesz: Két pánttal rögzített, közepén tárcsásan kiszélesedő lemez. 26 cm.

DATÁLÁS: 1790 k.

KÉPEK:

3.

1. típusú ajtó

LEÍRÁS: Egyrétegű, egyszárnyú ajtó, szárnyanként négy vésett táblával: alul és fölül egy-egy fekvő téglalap formájú tábla között közepén két hosszanti, az ajtó 3/5 magasságát kitevő álló téglalappal. A táblákat két félpálca közötti horony keretezi. Hangsúlyos rézsű vezet a kétrétegű, egyenes vonalú mezőhöz. A tokborítás belső peremén három keskeny pálca fut és ugyan ez a motívum osztja közepén a tok bélletét is.

Fa, barnára mázolva.

Kilincs: Kifelé sudarasodó, íves végű kilincs a kulcslyukat is magába foglaló címerrel, amely lent is és fönt is visszametszésről indított ívben záródik.

Zár: Bevésett zár.

DATÁLÁS: 20. sz. eleje (?)

JELLEMZŐ HELY: sekrestye

KÉPEK:

Ablakok

1. típus

LEÍRÁS: A belső rétegen kétszárnyú, szegmensíves, keresztosztós ablak, alul négy, fönt két fiókkal. A külső rétegen fix, fémvázás szárny hat fiókkal.

Fa, barnára mázolva.

Pánt: Kis kiülésű konzolos beakasztó pánt.

Vasalat: Ívesen végződő egyszerű sarokvas.

Rigli: A keresztosztóra szerelt páros fordító

DATÁLÁS: Építéskori tok és pánt (?) cserélt szárnyakkal pántokkal és riglivel (1900 k. ?), 20. sz. második feléből származó külső réteggel.

JELLEMZŐ HELY: Déli homlokzat

KÉPEK:

2. típus

LEÍRÁS: A belső rétegen kétszárnyú, keresztosztós ablak, szárnyanként három fiókkal. A külső rétegen fix, fémvázás szárny hat fiókkal.

Fa, barnára mázolva.

Pánt: mint 1. típusnál

Vasalat: mint 1. típusnál

Rigli: mint 1. típusnál

Rács: A két réteg között bújtatott rács.

DATÁLÁS: Építéskori tok és pánt (?) talán cserélt szárnyakkal, pántokkal és riglivel (1900 k. ?), 20. sz. második feléből származó külső réteggel.

JELLEMZŐ HELY: Sekrestye

KÉPEK:

3. Az épület a szakirodalomban

A taliándörögdi plébániatemplomra eddig sem a művészettörténeti, sem az építészettörténeti szakirodalom nem fordított különösebb figyelmet, a megjelent műemléki irodalomban pedig lényegében a 19. század végén Ádám Iván által megfogalmazott építéstörténet él tovább ismétlődő és esetenként nem feltétlenül egyértelmű módon. Ettől eltérő vélemény inkább csak kéziratokból olvasható ki, elsősorban a műemléki topográfia kéziratából és az ennek eredményeit felhasználó ugyancsak kéziratban maradt revideált műemlékjegyzékből. Mindkettő forrása Pfeiffer János plébániákra vonatkozó forrásgyűjtése és a topográfiai kutatásokhoz készítettett, a Veszprémi Főegyházmegyei és káptalani Levéltárban végzett kutatások eredményei. Az érdektelenség oka az, hogy a figyelem az egykori felsődörögdi Szt. András plébánia templomra irányult, s a mai templomra vonatkozó észrevételek jelentős része is inkább ennek kapcsán született.

A műemléki Nyilvántartás (Balázsik Tamás kéziratot műemlékjegyzék tétele nyomán) a templomot 14. századi, 1791-ben „újjáépített” épületként jegyzi azzal, hogy a középkori épületet vélhetőleg a mai hajó és az első szentélyszakasz foglalja magában.

A korai ország leírások közül Fényes Elek közel ezer katolikus lakost említ az anyaegyházban, de az épületről nem szól.

1861-ben – a MÉM – MDK levéltári regeszta gyűjteményében szerepel egy feljegyzés két Storno felvételről, amelyek ma a soproni Storno Gyűjteményben találhatóak, s amelyek egyike a Szt. András templomról, a másik pedig a szenteltvíztartóról készült. Az nem derül ki ebből a forrásból, hogy a szenteltvíztartó ekkor még a Szt. András templomban volt-e.

1882-ben Ádám Iván az *Egyházművészet Lapban* ismerteti az akkor a plébánia tulajdonában őrzött okmányt, amelyből kitűnik, hogy 1346 körül Alsódörögden kőből kápolnát építettek a Szent Szűz tiszteletére („Dei genitricis virginis”), amely a felsődörögdi Szent András apostol tiszteletére szentelt plébániatemplom leányegyház volt. A két templom viszonyának tisztázására z 1881-es egyházmegyei schematimust is idézi, amely Dörögdöt régi plébániaként tartja számon, amelyet 1762-ben újra alapítottak. Ádám értelmezi is ezt a két állítást: a „rég plébánia” temploma a felsődörögdi Szt. András templom volt.

Felsődörögdi a török időben elpusztult, s talán – Ádám logikus felvetése szerint – Alsódörögdi is. Az újratelepülés szempontjából azonban előnyösebb fekvésű volt Alsódörögdi, ahol bő vízzel forrás és egy kisebb vízfolyás is volt. A plébániát a betelepülést követve nem a Szt. András templomhoz kapcsolódóan, hanem az alsódörögdi, 14. századi alapítású Boldogságos Szűz Mária kápolnához rendelve alapították újra. Az épületet Ádám alaposan megnézte és megállapította, hogy a kápolna és a templom anyaga eltér egymástól, valamint hogy a kápolna falazásának módja „korábbi időre vall”. Fentiek alapján azt a következtetést vonták le, hogy a kápolna a korábbi épületrész, „előfalát” lebontották, s úgy „ragasztották hozzá” a templomot. „Nincs kétség, hogy e kápolna alapjában ugyan az, melyről [...] mondatik, hogy Alsó-Dörögdon „capella lapidea ad honorem glor. D. G. Virginis de novo constructa est”. A felépítményt újnak gondolja, de az alaprajzot középkorinak tartja, amit a „támok hiánya” és nyolcszög három oldalával záródó szentély is alátámasztani látszik. A vörös homokkő keresztelő medence ekkor már a kápolnában állt. Románkorinak tartja és a helyi hagyománnyal egybehangzóan a Szt. András templomból származtatja és a 12., vagy 13. századra datálja. A kápolna átépítésének idejét nem ismeri, idéz azonban egy akkor 27-es számon nyilvántartott plébániai iratot, amely megemlíti, hogy az alsódörögdi templom a 18. század végén elhagyatott állapotban volt és azt Kis Pál veszprémi nagyprépost 1792-ben hozta helyre. Ugyan ez az irat tudósít arról, hogy a tronyot alapjaiból ugyancsak Kiss Pál emeltette.

1907-ben Békefi Remig az alsódörögdi (akkor már Talián-Dörögdi) Boldogságos Szűz tiszteletére szentelt kápolna 1339-es említését hozza, megjegyezve, hogy azonos azzal a kápolnával, amelyről 1347-ben feljegyezték, hogy kőből épült.

A műemléki szakirodalomban csak az 1950-es években jelenik meg az épület. Az első, 1905-ös Gerecze féle műemlékjegyzék 1680 emléke közé nem került be Ádám Iván nem sokkal korábban készült részletes publikációja dacára. Genthon István 1950-es kéziratos topográfiájában a templomot négyboltszakaszos hajóval írja le, amelyben a copf szószék kerül említésre. Ezt későbbinek tekinti a kápolnánál, amelyet Szt. András titulussal ad meg, középkorinak tekint 18. századi átalakítással. Részletesen leírja a keresztelőmedencét, amelyet a „templomromból” származtat. és a 12. századra datál.

Genthon István 1951-es műemlékjegyzékében templomban első helyen a 13. századra datált és a Szt. András templomból származtatott, vörös homokkő keresztelőmedencét említi. Az épületről azt írja „Hozzáépítve Sz. Mária kápolnájához, melyet 1339-ben (Alsódörögden) említenek.” A templom építési idejét 1757-re teszi. Forrása nyilvánvalóan Ádám Iván cikke volt, s az Ádám féle értelmezés a későbbiekben még jó ideig él.

1959-ben topográfiajának Dunántúli kötetében forrásként Dornyay Béla és Gerevich Tibor munkáira hivatkozva próbálja meg értelmezni a szokatlan alaprajzú templom középkori előzményeit és újabb kori építéstörténetét. A torony stílusát az ablakok keretezése alapján „copf” stílusúnak bélyegzi, de nem datálja. Egy-egy oldalépitményt említ a „bal” oldalon a kápolnát a középkori „Szt. András-kápolnával” azonosítja, amelyhez derékszögben épület az újabb, mai templom. Belsejéről megjegyzi, hogy azt a 18. században átalakították. A „jobb” oldali oromzatos építványt 18. századi sekrestyeként azonosítja. A kő keresztutat itt már a 12. századra datálja, provenienciaként a „templomromot” jelöli meg titulus nélkül. A berendezésből a copf szószék került felvételre. Az építési dátum változatlanul 1757, de a mai állapotot kialakítását már 1790-re teszi.

Koppány Tibor 1963-ban a Balaton-Felvidék román kori templomait feldolgozó cikkében a keresztelő medencét említi, mint az egykori felsődörögdi plébánia templomból származó 12. századi emléket.

Pfeiffer János 1970-es években összeállított *Plébániatörténete* szerint a katolikus kápolnáját 1755-ben Havas Boldogasszony tiszteletére szentelték, s néhány évvel korábban épült. A plébánia újra alapítására 1762-ben került sor.

1993-ban Koppány Tibor fenntartja az Ádám Iván által felvetett álláspontot, miszerint „falu 14. századi gótikus templomára merőlegesen épített késő barokk épület” a hajót négyboltszakaszosnak írja le (Genthon nyomán) és a történetben is a korábbi irodalom hagyományát követve a Talián Ignác féle 1737-ben megkezdett kápolnával azonosítja az 1791-92-ben kiépült templom elődjét.

Ezzel szemben a közel egy időben készült topográfiai kézirat már az áll, hogy az 1762-ben az új plébánia szervezésekor ugyan abban az évben megkezdték a romos középkori templom felújítását, ám ez a munka félbemaradt s majd csak 1791-ben folytatódott Nemeskéri Kiss Pál költségén.

4. Írott források

Évszám	Forrás	Hely
1726 - 1735	Plébánosa: Szentimrei (Szabó) Xavér Ferenc; Nagyvázsony fiókegyháza;	Pfeiffer 1987 208.
1737	Kápolna a nyírádi út mentén, építtette Tallián Ignác, 1824-ben már nem állt	Pfeiffer cédulák
1747	A Szűz Mária kápolna romokban van, de könnyen helyreállítható	Pfeiffer cédulák
1762 - 1767	Plébános: Kovács György	Pfeiffer 1987 628.
1767 - 1771	Plébános: Szalay György	Pfeiffer 1987 962.
1771 -	Plébános: Németh György	Pfeiffer 1987 772.
1777	Kisaponyi Bartakovich Pál +1780	Pfeiffer 1987 268.
1778	Dörögd, anyaegyház; szilárd anyagból épült; belül még nincs boltozva; Boldogságos Szűz tiszteletére épült, de még nincs felszentelve; egy oltára van; keresztelőmedencéje nincs	Can. Vis. 1778
1780 - 1782	Plébános Györke Pál Tamás	Pfeiffer 1987 466.
1782	Adminisztrátor: Török Ferenc	Pfeiffer 1987 1043.
1792	A templomot megnagyobbíttatja Nemeskéri Kiss Pál kanonok: szentéllyel, kápolnával, sekrestyével és toronnyal; hajó zsindellyel, torony bádoggal fedve; oltárkép, oltára nyolc esztergált fa gyertyatartó; oldalkápolnában Szt. András kép négy esztergált fa gyertyatartóval;	Pfeiffer 1987 141. Can. Vis. 1816.
1804 – 1811.	Plébános: Simon Ferenc	Pfeiffer 1987 911.

1810	A szentély boltozata földrengés következtében megrepedt.	Acta et Fr. 1816 fasc. XII. a.
1811 - 1815	Adminisztrátor: Kolonics Ferenc	Pfeiffer 1987 614.
1816	Kőből épült kórusa és sekrestyéje van, utóbbi nedves; fehérre festett fa szószék; régi keresztelőkút; két falazott oltár tabernákulummal; ötváltozatú orgona	Can. Vis. 1816.
1824	Belseje teljesen ki van festve	Acta et fragm. 1824. fasc. XXVII
1825 - 1826	Adminisztrátor: Kulifai Pál	Pfeiffer 1987 657.
1826 - 1836	Adminisztrátor: Varga Mihály	Pfeiffer 1987 1065.
1836. 09. 29.	Plébános: Gaál (Gál, Gáll) Gábor	Pfeiffer 1987 426.
1839	Tetőzetét javították	Acta Parochialia 1839
1848. 11. 24.	Gaál (Gál, Gáll) Gábor +	Pfeiffer 1987 426.
1854	Az épületet restaurálták	Acta Dioec. 1854. 820
1871	Adminisztrátor: Erdős Vendel + 1876	Pfeiffer 1987 382.
1876	Ideiglenes adminisztrátor: Bányai (Ertl) Gábor	Pfeiffer 1987 261.
1876	Adminisztrátor/Plébános: Molnár József	Pfeiffer 1987 737.
1890	templompadok javítására 3 forint 40 krajcár	TPL XII
1890	„oltár körül egy ráma” 1 forint 40 krajcár	TPL XII

1890	orgona javítására 4 forint	TPL XII
1891	az oltár lépcsőjére egy szőnyeg	TPL XII
1895	sekrestyébe egy pad (30 krajcár)	TPL XII
1909	Adminisztrátor: Posch Ferenc (egy hónapig)	Pfeiffer 1987 854.
1910	Molnár József +	Pfeiffer 1987 737.
1910. 1911.	Plébános: Tapolczai Pál	Pfeiffer 1987 1014.
1911. 12. 10.	Új oltárra kiutalás 6008/1911 300 Ft a bevételi oldalon	TPL XVII.
1912. 02. 01.	Az oltár vasúti szállításáért 16 orony 90 fill.	TPL XVII.
1916 - 1917	Adminisztrátor: Szabó Domonkos	Pfeiffer 1987 947.
1918 - 1927	Plébános: Czonár József Celesztin	
1918. 06. 27.	Kőműves munka 50 korona	TPL XVII.
1927. 05.	Czonár József Celesztin +	
1927. 05. 30.	Ideiglenes adminisztrátor Antal Vince	Pfeiffer 1987 238.
1927. 06. 09 -	Plébános: Nováky Lajos	Pfeiffer 1987 788.
1928. 04. 29.	2 pengőért imazsámoly a templom részére	TPL X.

1928. 10. 10.	kehely aranyozásáért 97 pengő 25 fillér	TPL X.
1929. 10. 31.	oltárszőnyeg 29 pengő 66 fillér	TPL X.
1931. 12. 22.	plébánia történetírására szolgáló könyv 6 pengő	TPL X .
1932	Lelkész:Szalay László	Pfeiffer 1987 964
1932. 03. 07.	új ezüst kehelykupa aranyozva 44 pengő 86 fill.	TPL X.
1932. 03. 30.	gr. Esterházy Móric adománya templomfestésre: 400 pengő	TPL X.
1932. 08.	Nováky Lajos plébánost áthelyezik	Pfeiffer 1987 788.
1932. 09. 04.	A templom kifestése alkalmával felmerülő kőművesmunkákért 25 korona	TPL X.
1932. 09. 17.	A templom kifestéséért kialkudott díj fejében kifizetett 325 korona	TPL X.
1932. 09.* 22.	* valószínűleg tévesen augusztus szerepel	TPL X.
	Az orgona áthelyezéséhez szükséges faanyag fejében 5 korona 50 fill.	
1935	Szalay László lelkész katolikus kört alapít	Pfeiffer 1987 964.
1939. 02. 25.	Oberbauer A utóda Budapest től vörös casula (Rohling Frigyesné adományából) 100 pengő	TPL X.
1942. 04. 08.	201x302 cm-es torontáli szőnyegért 237 pengő 66 fill (a Kalász leányegylet adománya)	TPL X.

1945	Hadiesemények során: az orosz katonák összetörték az ajtót, összetörték az orgona oldalait és elvitték kb. 40 sípját, betörték 4 ablakot	Varga 2015 220.
1945. 06. 14.	„oroszok által betört ajtó javítása” 200 pengő	TPL X.
1959. 02. 19.	Plébános Dörnyei József (+1970)	Pfeiffer 1987 268.
1959	mészre, a templomtér rendezésére, fakivágásra költenek (utóbbi két tevékenység áthúzódott 1960-ra)	TPL XIII
1960	villany bevezetése	TPL XIII
1960	Költségvetés tervezet a taliándörögdi rk. plébániatemplom felújítási munkáira. Dátum nélkül. OMFnél 11751 számon iktatva, ügyintéző Papp.	Irattár No. 10
1960. 01. 15.	OMF részéről Gólya József hivatalvezető aláírásával (ügyintéző Papp); Veszprém Egyházművészeti Tanácsnak címezve, 11751/1959 iktató számon: a benyújtott költségvetés szerinti ács-, tetőfedő. és bádogos munkákra az engedélyt megadják. „A kőműves munkákra vonatkozóan a költségvetést egészítsék ki az épületen végzendő kutató munkákkal. Erre tekintette l kv. 3. tételt át kell dolgozni úgy, hogy a vakolatleverés megfelelő rendszerben, útmutatásunk szerint történjék.” Rajzok kérése: „Kívánatosnak tartjuk végül, hogy vázlatos felmérési rajzokat is készítsenek.”	Irattár No. 10
1960. 08. 06.	Kőműves munkára 200, állvány fuvardíjra 400 forint	TPL XIII
1960. 08. 28.	Templomtető és toronyjavításra 6000, ablakok festésére 440 Ft	TPL XIII
1960. 10. 17-22..	Torony bádogozására két részletben összesen 3300 Ft	TPL XIII

1960. 11. 02.	Tornyon kisebb kőművesmunka kerül kifizetésre és újabb 300 ft fölötti tétel állvány fuvarozásra	TPL XIII
1960. 11. 05	Torony bádогоzására két részletben összesen 2700 Ft, valamint mérnöki díj (100)	TPL XIII
1961	Újabb tetőjavítás, bádогоzás, eresz kiadások, de nem világos, hogy a plébániára-e vagy a templomra, valószínűbb a kontextusból, hogy a plébániára	TPL XIII
1963. 05. 28.	„Templomi kövezet betonozása” 900 ft	TPL XIII
1963. 09. 14.	Templomi padok és ablakok javítása 1280 forintért	TPL XIII
1970	Dörnyi József plébános +	Pfeiffer 1987 368.
1971 -	Plébános: Steixner Antal Építkezései: , torony javítása, harangok villamosítása, kettős üveglak készíttetése, plébánia tatarozása, temető rendezése	Pfeiffer 1987 936.
1974. 02. 15.	Templom ablakokra 6000 ft	TPL XIII
1976. 03. 16.	Steixner Antal levele az OMF-hez. Iktatva 3553 számon „A taliandörögdi műemlék-jellegű templomot szeretnénk sürgősen tataroztatni, ami külső és belső vakolathibák és kopottság megszüntetéséből áll. Kívülről fehér és gyengén sárgán árnyékolt festéssel van tervbe véve. Belülről ugyancsak szolid színű festést tervezünk, amihez az engedély próbaszínezés eszközésével kérjük megadni. Szeretnénk a munkát minél előbb megkezdeni, mert nem kapunk vállalkozót.”	Irattár No. 6.
1976. június	Hatósági engedély külső belső tatarozásra a beadott költségvetés szerint (amely részleges vakolatleverést és vakolat javítást irányoz elő), a színezésre vonatkozó kikötésekkel: „A kiemelkedő tagozatok /lizénák, párkányok és nyíláskeretek/ törtfehér színezést kapjanak. Mélyebben fekvő falmezők világos, meleg okkersárga színre festendők.”	Irattár No. 6.

1978. 12. 30.	Templomi tolóajtós üveg válaszfal	TPL XIII
------------------	-----------------------------------	----------

5. Építéstörténet

A szakirodalom kapcsán elmondottak nyomán kitűnik, hogy a templom építéstörténetéről pontos képünk az épület megkutatása nélkül nem lehet. A rendelkezésre álló adatokat a helyszíni megfigyelésekkel összevetve a következő periodizáció bontakozik ki.

A középkori templom

A középkori Alsódörögden (a mai Taliándörögden) 1339-ben a Boldogságos Szűz tiszteletére avatott kápolna áll, amely a Felsődörögdi Szt. András plébánia filiája. 1347-ben megjegyzik erről a templomról, hogy kőből volt építve. Az 1747-egyházlátogatás alkalmával romos, de kis munkával helyreállítható.

18. század közepe

A katolikus restaurációsorán azonban nem ennek helyreállításához fognak a katolikus hívek, hanem Tallián Ignác építettként a nyírádi út mentén kezd kápolna építésébe. Valószínűleg erre vonatkoznak azok az adatok a 18. század közepéről, amelyeket a szakirodalom később a mai templomra értelmezett és a templom építését 1759-1792 közé tette. A Tallián féel kápolna 1824-ben már nem állt.

Van ebben az időszakban a településnek fából épület oratóriuma, amelyet a protestáns és a katolikus hívek közösen építettek, s később vita tárgyát képezi. Az ügy a Helytartótanács elé kerül, s az oratóriumot lezárják. Ebben az időben kerül sor a plébánia újra alapítására.

1762 - 1790

Az új alapítású plébánia temploma a középkori templom lesz, restaurálását megkezdik, de az nehezen halad sőt, nem is nyer teljes befejezést, az 1790 körül elhanyagolt állapotban áll.

1778-ban az egyházlátogatás alkalmával szilárd anyagból épült templomot találnak, amelynek boltozatai azonban még hiányoznak, tornya nincs. Van egy oltára, de a Boldogságos Szűz tiszteletére emelt templomot még nem szentelték fel. Keresztelő medencéje nincs.

1791 - 1792

A reménytelen helyzetből Nemeskéri Kiss Pál veszprémi nagyprépost anyagi segítsége jelent előrelépést. A templomot nem csak befejezi, hanem jelentősen megnagyobbítja: szentéllyel, kápolnával, sekrestyével és toronnyal. (A sekrestyéről később feljegyzik hogy nirkos.)

Ebből egyértelműnek tűnik, hogy az északi kápolna ekkor épül, s a középkori templomot keleti irányban meghosszabbították, nyugati oldalon tornyot építettek hozzá.

A hajót fazsindellyel, a tornyot bádoggal fedték.

A belsőben kő-, a padok alatt téglaburkolat volt.

Elkészítetteti a mai főoltárképet. Az oltárnak azonban nincs felépítménye a menzán nyolc eszetrgált fa gyertyatartó áll. Stílusában erre az időre tehető a szószék is, lehet azonban, hogy ez ekkor még nem készül el.

A kápolnában azonban ugyancsak áll egy falazott, tabernákulummal felszerelt oltár, itt négy gyertyatartóval (a főoltáron állókkal azonos kivitelben).

1792 - 1824

Nem kötik a források Nemeskéri Kiss Pálhoz a szószéket és a templom kifestését, s valószínű, hogy a teljes felszerelés és dekoráció elkészülte hosszabb időt vett igénybe. Az 1824-es egyházlátogatás jegyzőkönyve említi először, hogy a templom teljesen ki van festve, ezért feltételezhetjük, hogy a felszentelés és 1824 között fejeződött be az építkezés, miközben már sérülések is érték az épületet.

1810-ben a boltozat földrengés következtében megrepedt. Javítására nincs adat, mint ahogy arra sem, hogy vajjon utólag ebben az időszakban épült-e a karzat, amelyről 1816-ban emlékeznek meg először. Ez azért kérdés, mert a burkolatban kirajzolódó nyomok alapján az látszik, hogy a padsorokat korábban úgy rendezték el, hogy a hajó nyugati- illetve keleti boltszakasza alatt álltak egy-egy blokkban a diadalív és így a szószék előtt. A két padsor között észak-déli irányban szabadon maradt a déli bejárattól a kápolnára irányuló axis. A karzat megépítésével (különösen, ha eredetileg is a hajó felől nyílt a feljárata) ez az elrendezés nem volt tartható. A padok egyszerű barokk formája megengedi, hogy feltegyük ezek a korábbi, befejezetlen barokk templomban már meg voltak.

A burkolatban kirajzolódó elrendezést azonban nem indokolja semmi, ha nem számolunk az északi kápolnával.

1816-ban említették az orgonát (mint ahogyan a karzatot is) és a szószéket, felmerül ezért, hogy ezek a felszentelés után kerültek a templomba.

19. század második fel

Az 1824-es egyházlátogatást követően a 19. századi időszakra jellemző, hogy sűrűn váltják egymást a lelkipásztorok, sokszor nem plébánosa, hanem adminisztrátora van a plébániának. Építkezésre utalóan csak szórványos információk vannak.

1839-ben a tetőt javítják, 1854-ben „restaurálják” a templomot. Egyik beavatkozásra vonatkozóan sincs részletesebb információ.

Jellemzően a felszentelés 100 éves évfordulójához nagyobb tatarozások kapcsolódnak, itt ennek nem látjuk nyomát – az 1890-es években csak kisebb összegekről szólnak pénztárnapló bejegyzések: 1890-ben javították a padokat és az orgonát, valami történik az oltárnál, de nem világos, hogy „az oltár körül egy ráma” bejegyzés mire vonatkozhat. 1891-ben az oltárlépcső új szőnyeget kap, 1895-ben pedig egy pad készül a sekrestyébe.

1900-as évek

Adatunk nincs építkezésre, de az értékleltárból kitűnik, hogy a sekrestye két ajtaja nem barokk kori. Formajegyei alapján nehéz datálni, az 1900-as évektől a 20. század első negyedéig voltaképpen a teljes időszak szóba jöhet.

Van azonban egy adatunk 1911-ből, miszerint a plébánia a püspökségtől 300 forint támogatást kap új oltárra, amely 1912. február 10-én vasúton meg is érkezett. Ez – stílusa alapján – jó eséllyel a mai főoltár. A 2009-ben végzett falképkutatás során a restaurátor Felhősi István talált 1900-es évekhez köthető átalakításra utaló nyomokat. Sajnos nem tünteti föl, hogy minek az alapján gondol erre az időszakra, de konkrétan ide sorolja a kápolna sekrestye fölötti ablakának befalazását. Ezeknek a megfigyeléseknek az alapján feltehetjük, hogy volt egy nagyobb renoválás az 1900-as évek elején, amelynek végét jelezheti az új főoltár beszerzése.

1927 – 1934

1912és 1927 között megint annak vagyunk tanúi, hogy viszonylag sűrűn váltják egymást a plébánia élén az adminisztrátorok. 1927-ben Nováky Lajos kerül a plébánia élére és a pénztárnaplók tanúsága szerint sok gondot fordít a templom karbantartására, de nagyobb építkezésre nem kerül sor.

A templomi felszerelések megújítása mellett 1932-ben a templom kifestésére kerül sor – ennek pontos mibenlétét nem ismerjük, de Felhósi István kutatásai az írott források információit igazolták. A belső megújítását szolgálta a karzat faszerkezetes bővítése, amelyhez a faanyagot 1932-ben vásárolták meg. Mind az orgonakarzat átalakítása, mind a festés kifizetése már Nováky Lajos 1932-es áthelyezése után realizálódott.

Ezt követően csak templomi felszerelésekkel gazdagodik az épület, építészeti beavatkozás nincs. 1945-ben a hadiesemények során csak kisebb károk keletkeztek: megrongálódott a templom ajtaja (valószínűleg a déli kapuról van szó), amelyet még ugyan abban az évben kijavítottak és betört négy ablak.

20. század második fele

Az 1950-es éveket követően két nagyobb tatarozás történt, amelyek közül ez egyik jól, a másik szinte egyáltalán nem dokumentált.

1959-ben Dörnyei József lesz a plébános, aki megtervezi és véghezviszi a templom tatarozását. Erre az időre esik (1960) a villany bevezetése is.

A műemléki hatósággal jóváhagyatott költségvetésből látszik, hogy restaurálásról van szó, csak a szükséges mértékben terveznek (és engedélyeznek) cserét.

A tetőt érintő tervezett munkák a következők:

Ács munka:

„1./ A meglévő toronysisak megcsúszott deszkaburkolatának felbontása, netán korhadt szerkezeti részek kicserélése, illetőleg kiváltása, majd a deszkaburkolat szakszerű felerősítése.

2./ A templom tetőszerkezetének igen gondos átvizsgálása, korhadat, vagy korhadásnak induló szerkezeti részek kibontása, kicserélése, vagy szükség szerinti kiváltása.”

Tetőfedő munka

„1./ A torony meglévő múpala fedésének igen gondos lebontása, majd az ácsmunka elvégzése utáni igen gondos visszafedése.

2./ Meglévő 30x30-as műpalafedés felbontása a kijelölt részeken, majd az ácsmunka befejezése után szakszerű visszafedése a hajó feletti tetősíkokon, foltokban.

3./ Meglévő műpalafedés igen gondos átvizsgálása, sérült törött palaanyag kicserélése, hiányzók pótlása. A csere és hiánypótlás azonban a teljes felületnek legfeljebb 5%-át teszi ki”.

Bádogos munka

1./ Meglévő toronysisak végződés, gallér, posztamens, gömb és toronysisak átvizsgálása, fémes javítása, tökéletes rozsdamentesítése, valódi minium alapmázolása, elsőrendű hídszürke fémfestékek kétszeri fedőmázolása

[...]

3./ Falszegély készítése 33 cm kiterített szélességben c. 55-ös horganyzott acéllemezből, eternitfedéshez. falazatba befűrészelt és beerősített felső résszel.

A kőművesmunkák vonatkozásában kiegészítést kért az Országos Műemléki Felügyelőség, s ebből kiviláglik, hogy a cél az volt, hogy csak a szükséges vakolatmennyiség kerüljön eltávolításra:

„Meglévő, egyszerűen tagozott, nagyrészt hóbörcsös vakolatból álló homlokzatvakolat igen gondos átvizsgálása, feltáskásodott, kopogtatásra kongó hangot adó, elmállott felületű vakolatrészek leverése, a hézagok kikaparása, a teljes felület megtisztítása és pormentesítése, tökéletes mohátlanítása és színes meszelés alá való előkészítése. A levert és hiányzó vakolatrészek helyén hiánypótlás és javítás az egész felületen, a meglévő tagozatok igen gondos kiegészítésével. A hiánypótlás és javítás nem haladja meg teljes felület 25%-át, s 100 kg/m³ 400-as cementtel javított, egy rész legalább három hónapja leoltott és elvermelt oltott mészből és három rész apró, éles, folyami homokból, vagy azzal egyenlő értékű ideális szemszerkezetű homokból, jól elkavart habarccsal készül, igen gondosan összedolgozott átmenetekkel meszelés alá.”

A fenti költségvetések, illetve a műemléki hatósággal folytatott levelezés nem említi a belsőben tervezett munkát egy 1963-as pénztárnapló bejegyzésben azonban „Templomi kövezet betonozás”-áról olvasunk 900 ft értékben. Dörnyei József 1970-ben meghalt, utóda Steixner Antal lett, akiről Pfeiffer János azt jegyezte fel, hogy nevéhez fűződik a „templomtér kiképzése”. Ez jelentheti azt, hogy a templom mai burkolata is ekkor készült, nem pedig Dörnyei idejében. Fontos volna tudnunk, hogy a szentély megemlése a feltételezett 1900-as

évekbeli felújításkor, avagy Dörnyei József idejében a pénztárnaplóban jelzett burkolatjavítás (betonozás) kapcsán, vagy pedig Steixner Antal átfogóbb belső felújítása során történt.

Steixner 1974-ben megcsináltatja az ablakok külső rétegét, majd 1976-ban levélben tájékoztatja a műemléki hatóságot arról, hogy kívül-belül tatarozást tervez:

„A taliandörögdi műemlék-jellegű templomot szeretnénk sürgősen tataroztatni, ami külső és belső vakolathibák és kopottság megszüntetéséből áll.

Kívülről fehér és gyengén sárgán árnyékolt festéssel van tervbe véve.

Belülről ugyancsak szolid színű festést tervezünk, amihez az engedély próbaszínezés eszközésével kérjük megadni. Szeretnénk a munkát minél előbb megkezdeni, mert nem kapunk vállalkozót.” Egy valamivel későbbi levélben azt is jelzi, hogy szintet szeretnének süllyeszteni. A műemléki hatóság válaszában a külső tatarozást a beadott költségvetés szerint és néhány instrukcióval („A kiemelkedő tagozatok /lizénák, párkányok és nyíláskeretek/ törtfehér színezést kapjanak. Mélyebben fekvő falmezők világos, meleg okkersárga színre festendők.”) jóváhagyja, a szintsüllyesztést azonban nem tartja indokoltnak és nem engedélyezi. A belsővel kapcsolatban semmilyen kikötést nem fogalmaz meg, ezekről a munkákról tehát nincs pontos információnk. Valószínűleg ekkor készült a templom belső színezése, az orgonakarzat aljának díszítőfestése. Biztos dátumunk csak a hajót a kápolnától elválasztó tolóajtóval felszerelt üvegfalról van, ez a pénztárnapló tanúsága szerint 1978-ban került kifizetésre.

21. század

A következő homlokzattatarozásra vonatkozó adat a műemléki nyilvántartás hatósági határozatáról szóló bejegyzés 2003-ban, amely a templom homlokzatainak tatarozását regisztrálja.

Ugyan itt olvashatjuk, hogy 2007-ben Felhósi István részére falképkutatási engedélyt adnak. A kutatási dokumentáció 2009-ben készült és a műemléki tervtárban hozzáférhető.

Összefoglalás

A plébánia templom a 14. századi, törökkorban sérült, de a 18. század közepén még jelentős maradványokkal helyreállítható állapotban álló középkori kápolna felhasználásával épült 1762 és 1792 között.

A 18. századi első építkezés során vélhetőleg a középkori épület tömegéhez ragaszkodtak, amely keletelt volt, torony és sekrestye nélkül állt zömök hajóval és a hajónál keskenyebb szentéllyel, amelynek záródását nem ismerjük.

A második építkezéskor ezt az épületet kelet felé meghosszabbították, északon sekrestyét és kápolnát, nyugaton tornyot építettek hozzá. Zsindellyel, a tornyot bádoggal fedték.

Az épület tömege 1792-re a mai formában kialakult, nincs adat arra, hogy a tető vagy a sisak formáján, a szerkezeten módosítottak volna. Külső megjelenésében tehát lényegében az építéskori állapotot őrzi. Belül a 20. század során több átalakítás is történt. Építészeti szempontból ezek közül legmeghatározóbb a hajónak a szentély irányában történt funkcionális meghosszabbítása, ill. az orgonakarzat faszerkezetű bővítése. A megjelenést befolyásoló módosítások közé sorolható az építéssel közel egyidős késő-barokk falfestés elfedése.

6. Források és irodalom

- Ádám Iván: A felsődörögdi templomrom. *Egyházművészeti Lap* III-1882. 129-141., 179-185., 206-215., kép: 135., 139., 207., 211.
- Ádám Iván: Pálosaink építészeti emlékei. *Egyházművészeti Lap* IV-1883, 293.
- Békefi Remig: *A Balaton környék egyházai és várai a középkorban*. Budapest, 1907. 131-134.
- Can. Vis. 1778 Kanász Viktor: *A veszprémi egyházmegye egyházlátogatási jegyzőkönyvei. 1778-1779*. I. Zala megye
- Can. Vis. 1816 *Visitaciones Canonicae*
- Ernst Mihály: *A dunántúli falfestés középkori emlékei*. Budapest, 1935. 76.
- Fényes Elek: *Magyarország geográfiai szótára*. Pest, 1851
- Genthon 1950 Genthon István: *Magyarország művészeti emlékei. Bibliográfia. 114*. Taliándörögld.
- Genthon 1951 *Magyarország műemlékei*. Budapest, 1951
- Genthon 1959 (Dunántúl) Genthon István: *Magyarország művészeti emlékei 1*. Budapest, 1959.
- Gerecze 1906

- Gerevich Tibor: *Magyarország románkori emlékei*. Budapest, 1938. 265.
- Felhósi István: *Taljánörög, Római Katolikus templombelső falképkutatás. 2007. augusztus 31.* Tervtár ltsz.: 43159
- Irattár MMA MÉM-MDK Irattár
- Koppány 1963 Koppány Tibor: A Balaton-Felvidék románkori templomai. *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 1, 1963, 106-107.*
- Koppány 1972 Koppány Tibor: Középkori templomok és egyházashelyek Veszprém megyében. *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei (11) 1972.*
- Koppány 1993 Koppány Tibor: *A Balaton környékének műemlékei*. Budapest, 1993
- Hermann Egyed: *Kurbély György veszprémi püspöksége*. Veszprém, 1947. 107.
- Literae *Literae ecclesiae in possessione Felső-Dörög in honorem beati Andreae olim constructae, et in possessione Alsó-Dörög capellae in honorem B. V. M. pariter dedicatae licet jam dirutae.* (18. századi hiteles másolat, 1882-ben a dörögdi plébánián.) Ismerteti Ádám 1882.
- MMA MÉM-MDK Magyar Művészeti Akadémia. Magyar Építészeti Múzeum - Műemléki Dokumentációs Központ
- Molnár István: Emlékezés Ádám Ivánra. *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 4, 1965, 9.*
- Nyilvántartás *Taljánörög.* Miniszterelnökség. Kulturális Örökségvédelemért felelős államtitkárság.
- Ortvay Tivadar: Könyvismertetés. *AÉ, IX-1875, 90 l.*
- Péhm József: *Padányi Bíró Márton veszprémi püspök élete és kora*. Zalaegerszeg, 1934. 461., 466.
- Pfeiffer Plébánia *A Veszprémi Egyházmegye plébániáinak rövid története.* Összeállította: Pfeiffer János.
- Pfeiffer 1987 Pfeiffer János: *A veszprémi egyházmegye történeti névtára (1630 – 1950)* külön index kötetel. München, 1987
- Pfeiffer Cédulák Pfeiffer János hagyatéka. Pfeiffer János plébniatörténeti feljegyzései. Zala megye. VFL VIII. 31. 1. 14.
- Radocsy Dénes: *A középkori Magyarország falképei*. Budapest, 1954. 225.
- Rómer Flóris: *Régi falképek Magyarországon*. Budapest, 1874. 105.
- RMU Dornay Béla: A Bakony (Régi Magyar Utirajzok 5.) 308 – 309.
- Tervtár MMA MÉM-MDK Tervtár
- Topográfia *Veszprém megye műemléki topográfiája.* Tervtár. Topográfiai Gyűjtemény.
- Varga 2015 Varga Tibor László szerk.: *Folytonos fegyverpogás közepette. Források a veszprémi egyházmegye második*

világháborús veszteségeiről. I. Veszprém, 2015 (A Veszprémi Egyházmegye múltjából. 25.)
Veszprémi sch. *A Veszprémi Egyházmegye sematizmusa, 1975*
Zsiray Lajos: *Egy pusztuló Veszprém megyei műemlék. Műemlékvédelem (IV) 1960. 14-15.*

7. Örökségvédelmi javaslatok

7.1. Összefoglaló értékelés

Az eddig kevés figyelmet kapott plébánia templomról az újabb kutatások, amelynek eredményei jelenleg kéziratként kutathatók feltételezi, hogy a templom a 18. században még jelentős mértékben álló 14. századi templomot foglal magában. Az épület 1762-ben megkezdett és 1792-re befejezett új használatba vétele során különleges alaprajzú, egyedi térszerkezetű épület alakult ki, amely kora, 18. századi kiépítésének egyedisége, 1800 körüli egységes, a teljes templomtérrre kiterjedő nívós kifestése és nem kevéssé az építető Nemeskéri Kiss Pál személye okán különös figyelmet érdemel.

7.2. Kutatási javaslat

Jóllehet a kutatási anyag a tető tervezett javítása okán készült az örökségvédelmi javaslat a teljes épületre vonatkozik. Ennek az az oka, hogy a felmerülő kérdések, majdani helyreállítással kapcsolatos előzetes feladatok időben tervezendők.

A./ Az újabb feltételezése szerint a jelenlegi hajó és a szentély első boltszakasza valószínűleg felmenő falakban is magába foglalja a középkori templomot. (Nem a funkció szerinti és a felmérésen szereplő hajó - szentély szerinti terek értendők, hanem az építészeti, a diadalívtól keletre és nyugatra lévő kettő, illetve három boltszakaszos tér). Kutatás korábban soha nem történt. A további helyreállítási elképzeléseket (külső és belső vonatkozásában egyaránt) falkutatás eredményeinek függvényében lehet megfogalmazni.

B./ A belsőben kutatni a 18. századi festés miatt nem lehet, ezért a falkutatás homlokzatkutatót jelent. Nem kis munka, mert nem oldható meg néhány szondával. Az 1950-es években történt homlokzat tatarozáskor a vakolatok 25 százalékát ítélték cserélendőnek csak. Ez után volt egy másik felújítás, amelynek részleteiről azonban nincs információ. Kutatással kell megállapítani, hogy a

korábbi vakolatokból mennyi maradt - azaz az egész homlokzatra kiterjedően kell kutatni. Kérdés pl., hogy maradt-e középkori vakolat, vagy eredeti 18. századi felület, s amennyiben igen, akkor azt az építészeti tervnek figyelembe kell vennie.

C./ A templom belső tere építészetiileg jelenleg nem tiszta, jó volna rendezni valamelyest. Az eredeti hajó/szentély/kápolna (inkább, mint az alaprajzon szereplő mellékhajó megnevezés) térkapcsolatot újra kell értelmezni és lehetőséghez mérten érzékeltetni. Ez nem könnyű feladat, mert a hajó teréből egyszer elvett az orgonakarzat, aztán annak a bővítése és a hajó a szentély tere felé bővült. Kérdés, hogy a barokk kifestés milyen térszerkezethez igazodott, ezt a jelenlegi szondákból talán lehet rekonstruálni, de meglehet ehhez is kellene még kutatni.

Az eredmények és a liturgikus funkciók és a tulajdonos szempontjainak figyelembe vételével az érintett feleknek konzultálva kellene eldönteni, hogy mi a lehetséges megoldás. A szentély mérete megengedi, hogy a szembenéző oltárt előbbre hozzák esetleg és így az új liturgikus terek kialakításához javasolt hét méter a két oltár között talán megközelíthető volna, és a szentély eredeti terét is rehabilitálni lehetne.

D./ A C./ ponthoz kapcsolódik a padok kérdése. Lehet-e más elrendezésben a jelenlegi férőhelyet fenntartani?

E./ A hajó és szentély burkolata nagyon nem kedvező sem esztétikailag, sem anyagában. A cementlap ellen esztétikai alapon nem foglalnék állást, a padok alatti egykori táglaburkolat helyére került simított cement azonban különösen így, hogy a padok már nem az eredeti kiosztásban állnak esztétikailag sem elfogadható. Minden burkolatsere csak kutatói megfigyelés mellett történhet, rétegrend változtatás pedig valószínűleg csak régészeti feltárás függvényében.

F./ A kápolna belső kialakításáról liturgikus funkciójának ismeretében a tulajdonossal közösen kell döntést hozni.

G./ A templom eredeti berendezéséhez tartozó oltárképre és szószékre, valamint a sekrestyeszekrényre restaurátori szakvéleményt és restaurálási ajánlatot javasolt minél előbb beszerezni.

Összefoglalva: függetlenül attól, hogy a jelenlegi etapban mi a felújítás tárgya ezekről a kérdésekről tulajdonos/építész/ kutató bevonásával beszélni szükséges. Elvi álláspont kialakítása után meg kell határozni a további lépéseket, s a rendelkezésre álló, vagy megpályázandó forrásokat ehhez az ütemezéshez rendelni.

7.3. Megőrzésre és fenntartásra vonatkozó javaslatok

A megtartandó elemek vonatkozásában az értékleltár az irányadó.

8.
Képtáblák

A templom déli homlokzata (fönt) és nézete észak felől (lent)

Nézet kelet felől, a domb aljában futó főútról

A templom, a sekrestye és az északi kápolna tömege kelet felől

A sekrestye keleti és északi homlokzata az északi kápolnával

Az északi kápolna szentélyzáródása és nyugati homlokzata

Az előcsarnok pillérekötege és oromzata

A nyugati homlokzat oromfalának déli kővázája

A hajó keleti szakasza a karzatról

A hajó a szentély felől

A kórus északi pillére

A karzat faszerkezetű bővítésének csatlakozása a falazott mellvédhez

